

Національний технічний університет
України
«Київський політехнічний інститут»

Методи аналізу ризику та надійності атомних електричних станцій. Вступне заняття.

Підготував:
асист. каф АЕС і
ІТФ
Серафим Р.І.

Теплоенергетичний
факультет
Кафедра АЕС і ІТФ

Предмет курсу

ІАБ - імовірнісний аналіз
безпеки

ВАБ - вероятностный анализ
безопасности;

PSA - probabilistic safety assessment

Безпека АЕС

властивість не перевищувати встановлені межі радіаційного впливу

на

персонал, населення і навколишнє природне середовище

при

**нормальній експлуатації АС,
порушеннях нормальної експлуатації
і проектних аваріях,**

а також

**обмежувати радіаційний вплив
при запроектних аваріях.**

В ІАБ аналізуються

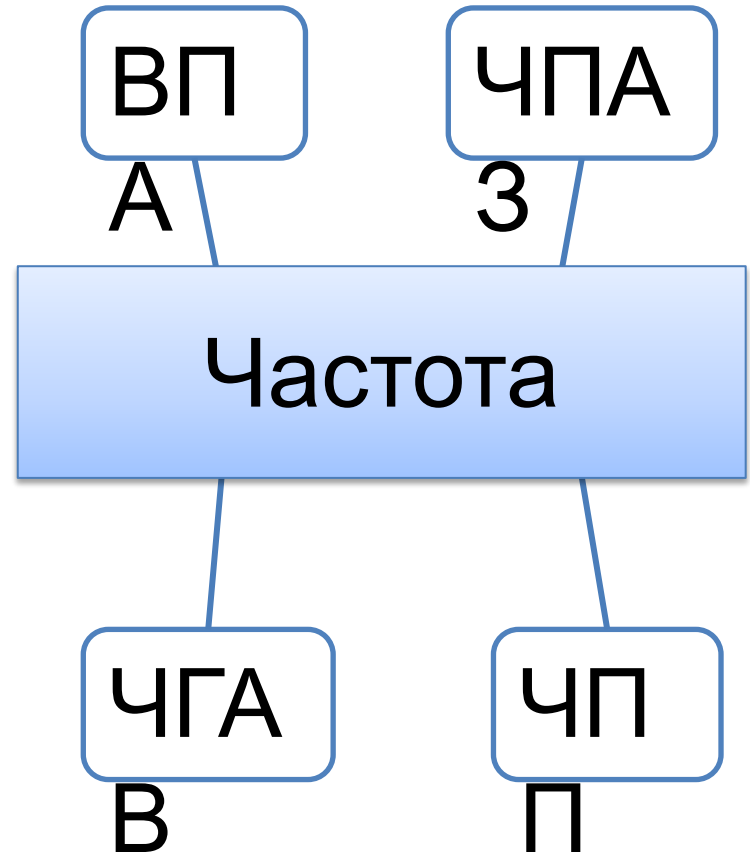
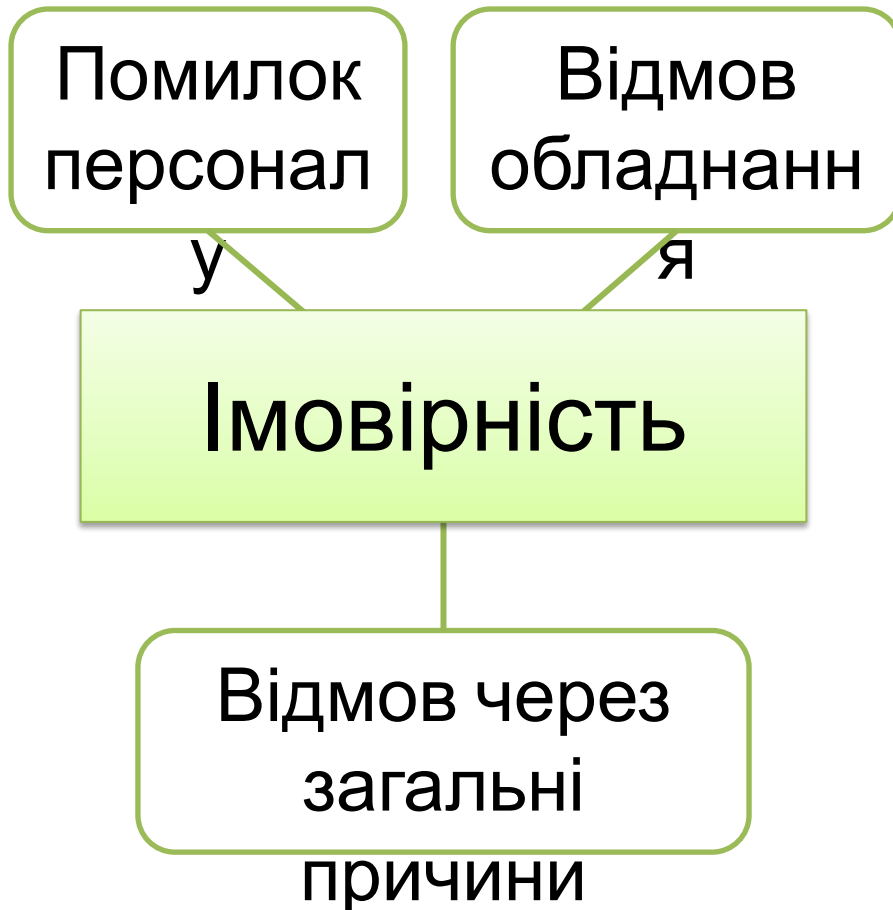
- Аварії, які можуть призвести до пошкодження активної зони реактора, а також пошкодити захисну оболонку РУ, і таким чином становлять найбільшу потенційну небезпеку.
- Шляхи розвитку аварій (в залежності від відмов обладнання, помилок персоналу)

ІАБ дає відповідь на питання

- Що може піти не так
(призвести до аварії,
пошкодження активної зони /
захисної оболонки РУ)?

ІАБ дає відповідь на питання

- Яка імовірність/частота цього?

Аналізи безпеки

Детерміністичний

аналіз безпеки енергоблоку, при визначених

- експлуатаційних станах,
- вихідних подіях,
- аварійних умовах і
- шляхах перебігу аварії

*та співставлення
результатів аналізу з
проектними межами.*

Імовірнісний

*метод **кількісної і якісної**
оцінки, що використовується
для*

аналізу

- імовірності виникнення аварій,
- шляхів розвитку аварій;

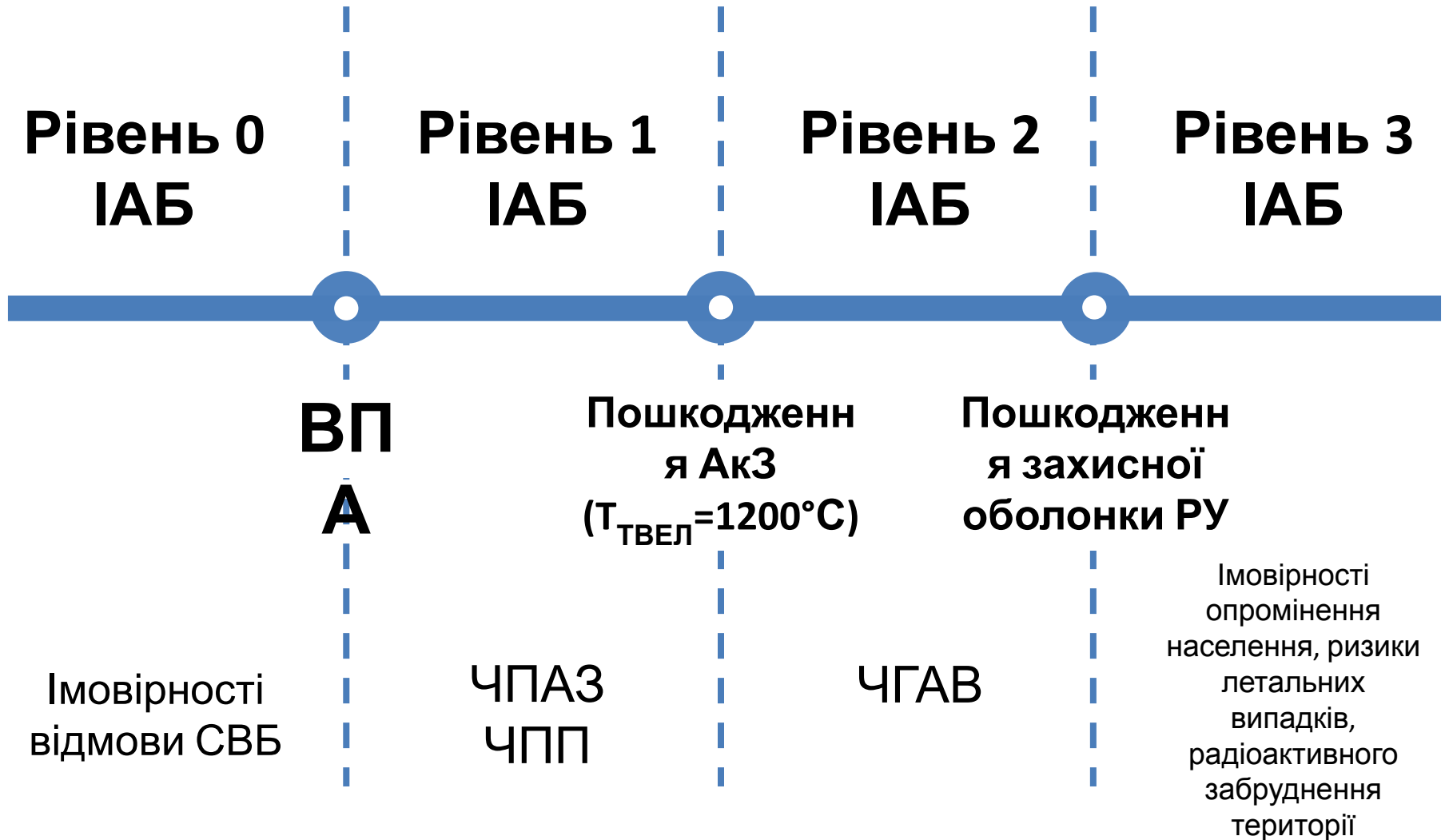
визначення

- частоти пошкодження
активної зони реактору,
- граничного аварійного викиду

оцінки

- радіаційного впливу на
населення.

Рівні ІАБ

Рівні ІАБ

- **Рівень 0 (ІАБ-0):** Аналіз надійності систем важливих для безпеки.
- **Рівень 1 (ІАБ-1):** Аналіз охоплює стани РУ від настання ВПА до пошкодження активної зони реактора. Визначає частоту пошкодження активної зони (ЧПАЗ).
- **Рівень 2 (ІАБ-2):** Аналіз охоплює стани РУ від пошкодження активної зони реактора до пошкодження захисної оболонки РУ. Визначає кількість продуктів радіоактивного розпаду, які викидаються при пошкодженні/руйнуванні активної зони РУ та частоту граничного аварійного викиду (ЧГАВ).
- **Рівень 3 (ІАБ-3):** Аналіз починається від пошкодження захисної оболонки РУ, закінчується оцінкою ризику для здоров'я населення ризиків забруднення ґрунту, продуктів харчування тощо. Містить аналіз розповсюдження радіоактивних речовин при важкій аварії в залежності від метеорологічних, кліматичних та ін. умов протікання аварії. Результати ІАБ-3 використовують для розробки плану заходів по захисту населення при важких аваріях.
- **"Living PSI" - "живий ІАБ"** – ІАБ, що періодично оновлюється з урахуванням змін, які вносяться на блоці під час ремонтів та технічних

Вихідна подія аварії

порушення роботи (відмова) системи (елемента) АС або помилка персоналу, а також зовнішні чи внутрішні впливи (пожежі, затоплення, землетруси...), які призводять до порушення нормальної експлуатації, або меж/умов безпечної експлуатації.

Приклади ВПА:

- Теча 1-го контуру;
- Теча із 1-го в 2-й контур (розрив трубки ПГ, колектора ПГ);
- Теча 2-го контуру (розрив паропроводу ПГ, течя трубопроводу подачі живильної води, заклинювання ШРУ-А);
- Спрацювання АЗ реактору;
- Знеструмлення енергоблоку...

Імовірнісні критерії безпеки

Критерій	Енергоблоки	Не перевищувати	Прагнути
ЧПАЗ	діючі енергоблоки	$\leq 10^{-4}$ 1/реактор·рік	$\leq 10^{-5}$ 1/реактор·рік
	енергоблоки, що проектуються	$\leq 10^{-5}$ 1/реактор·рік	$\leq 5 \cdot 10^{-6}$ 1/реактор·рік
ЧГАВ	діючі енергоблоки	$\leq 10^{-5}$ 1/реактор·рік	$\leq 10^{-6}$ 1/реактор·рік
	енергоблоки, що проектуються	$\leq 10^{-6}$ 1/реактор·рік	$\leq 10^{-7}$ 1/реактор·рік

Дані взяті із розділу 4.1 НП 306.2.141-2008 «Загальні положення безпеки атомних станцій».

Сфера виконання ІАБ

Експлуатаційні стани РУ:

- Номінальний рівень потужності;
- Знижений рівень потужності;
- Стан зупину.

**Інтегральний
ІАБ**

Ядерні об'єкти:

- Реакторна установка;
- Басейн витримки;
- Сховище ВЯП.

Внутрішні та зовнішні впливи:

- Внутрішні ВПА (ІАБ для внутрішніх ВПА);
- Пожежі (ІАБ пожеж);
- Затоплення (ІАБ затоплень);
- Землетруси (Сейсмічний ІАБ);
- ІАБ зовнішніх екстремальних впливів (смерчі, повені...);
- ІАБ старіння.

**ІАБ
повного
спектру**

Напрямки застосування ІАБ

- оцінка збалансованості проекту, обґрунтування рішень у процесі проектування;
- підтримка експлуатації енергоблоку: обґрунтування періодичності випробувань, технічного обслуговування, планування ремонтів...
- виявлення та пріоритизація проблем безпеки;
- оцінка та обґрунтування коригувальних заходів, модернізацій;
- підтримка регулюючої діяльності.

Застосовність отриманих знань

- Розширення перспектив з вибору майбутньої діяльності
- Широке розповсюдження (ЗАБ, оцінка модернізацій, роботи з оновлення, експертиза ІАБ)
- Нові роботи (сейсмічний ІАБ, ІАБ старіння, планування ТО, ІАБ 3 рівня, Dynamic PSA)
- Системне мислення
- ІАБ монітор на БЩУ

Структура курсу

- **8 пар**
- **6 лабораторних робіт (30 балів)**
  - Дерева подій (8)
  - Дерева відмов (8)
  - Базисні події (4)
  - Мінімальні перерізи (4)
  - Аналіз значимості (4)
  - Вихідні події аварії (2)
- **Курсова робота (20 балів)**

Література

- Бегун В.В., Горбунов О.В., Каденко І.М., Письменний Е.М., та ін. Імовірнісний аналіз безпеки АЕС. Київ, 2000.
- Описания систем важных для безопасности АЭС с реактором ВВЭР-1000. Електронний навчальний посібник, ред. Бегуна В.В., НТУУ «КПІ», ТЕФ, 2009.
- <http://www.nrc.gov/reading-rm/doc-collections/nuregs/contract/cr6952/>
- <http://www.nrc.gov/reading-rm/doc-collections/nuregs/contract/cr7039/>

Додаткові відомості

Частота

- Частота – це число подій в одиницю часу;

У рамках ІАБ оцінюється:

- частота вихідних подій аварій (ВПА);
- частота пошкодження активної зони (ЧПАЗ);
- частота граничного аварійного викиду (ЧГАВ).

Визначення імовірності

Імовірність (p , **probability**) - ступінь (*міра, кількісна оцінка*) можливості настання деякої події*.

*Будь-який результат експерименту (випробування) (випадіння "орла" або "решки", результат кидання кубика, відмова або успішний запуск насосу...) у теорії імовірностей прийнято називати **подією**.

Розрахунок імовірності

• Емпіричний підхід.

- Імовірність настання події A ($P(A)$) визначається наступним чином:

$$P(A) = \frac{N_A}{N}$$

де N_A – кількість раз настання події A ;

N – загальна кількість експериментів (випробувань, спостережень).

- Строго, наведене відношення повинно бути оцінене з використанням границі, де кількість експериментів N прямує до нескінченності:

$$P(A) = \lim_{N \rightarrow \infty} \frac{N_A}{N}$$

- Відповідно, чим більше N , тим точніше значення $P(A)$.

Розрахунок імовірності

Суб'єктивний підхід (підхід "ступені переконання").

- Визначає імовірність $P(A)$ як величину невизначеності або ступені переконання, яку кожен "суб'єкт" має відносно події A .
- Наприклад, на основі знання симетрії монети, можна постулювати те, що імовірність випадіння "решки" при підкиданні дорівнює 0,5.

Властивості імовірностей

- Імовірність будь-якої випадкової події $P(A)$ знаходиться в інтервалі:

$$0 \leq P(A) \leq 1.$$

- Якщо імовірність події A дорівнює нулю ($P(A)=0$), то таку подію називають **неможливою**.
Наприклад, випадання при киданні одного кубика числа більше 6.
- Якщо імовірність події A дорівнює одиниці ($P(A)=1$), то таку подію називають **достовірною**.
Наприклад, випадання при киданні кубика числа від 1 до 6.
- Подія, яка полягає в тому, що подія A **не** відбувається, називається **протилежною** до події A (або **запереченням** події A) і **позначається $\bar{A}$** .
Наприклад подія "запуск насосу" протилежна події "відмова на запуск насосу".
 $P(\bar{A})$ – імовірність того, що подія A не відбудеться.

$$P(A) + P(\bar{A}) = 1;$$

- $P(\bar{A}) = 1 - P(A)$.
Наприклад, якщо $P(A)$ – імовірність випадання числа 1 при киданні кубика, тоді $(1-P(A))$ – імовірність випадіння чисел від 2

Приклад: Кидання кубика

- Маємо кубик із числами від 1 до 6 на його гранях.
- Якщо кубик виготовлений без дефектів, тоді можна сказати, що кожна із його сторін має однакові шанси на випадання.

- Як ви думаєте, яка імовірність випадання одної з граней?
- Імовірність випадання для всіх сторін однакова і дорівнює:

$$P(\text{випадання грані із числом } N) = \frac{\text{кількість граней із числом } N}{\text{загальне число граней}}$$

- Наприклад:

$$P(2) = \frac{1}{6} = 0,1667 = 16,67\%$$

Розподіл імовірностей для кубика

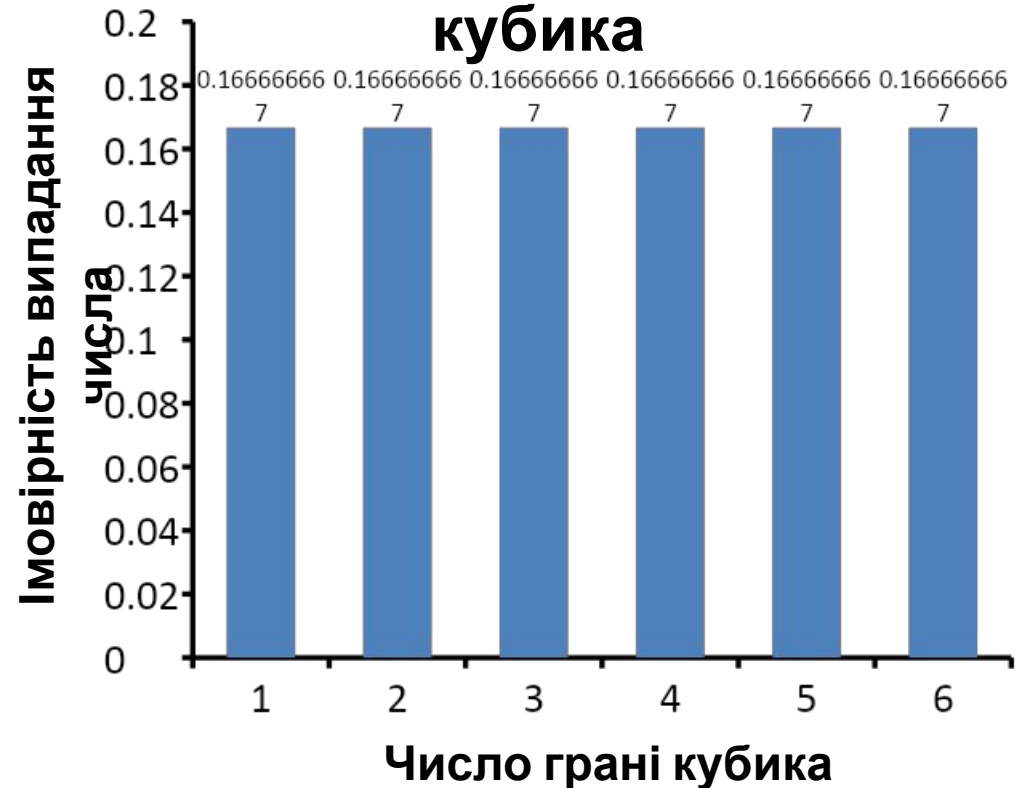
- При використанні одного кубика імовірності випадання кожної із його сторін розподілені рівномірно.

- Сума всіх імовірностей

дорівнює одиниці.

$$P(\text{загальна}) = \sum_{i=1}^6 \frac{1}{6} = 1$$

Розподіл імовірностей для кубика

Приклад: Кидання двох кубиків

- Маємо два кубики із числами від 1 до 6 на їх гранях.
- Кубики виготовлені без дефектів, тому кожна з граней має однакові шанси на випадання.
- Для одного кубика кількість можливих комбінацій випадання дорівнює 6.
- Для двох кубиків ми повинні уже враховувати суму чисел, що випали на кожній із граней. Таким чином, кількість можливих комбінацій дорівнює $6 \times 6 = 36$, а можливі варіанти чисел які випадуть: від 2 до 12.
- Як ви думаєте для якого з чисел (від 2 до 12) імовірність випадання буде **найбільшою**.

?

Можливі комбінації випадання двох кубиків

		Кубик А					
		1	2	3	4	5	6
К У Б И К Б	1	2	3	4	5	6	7
	2	3	4	5	6	7	8
	3	4	5	6	7	8	9
	4	5	6	7	8	9	10
	5	6	7	8	9	10	11
	6	7	8	9	10	11	12

- **Яка імовірність випадання 7?**
- Число сім має найбільше комбінацій випадання, а отже і найбільшу імовірність, яка дорівнює:

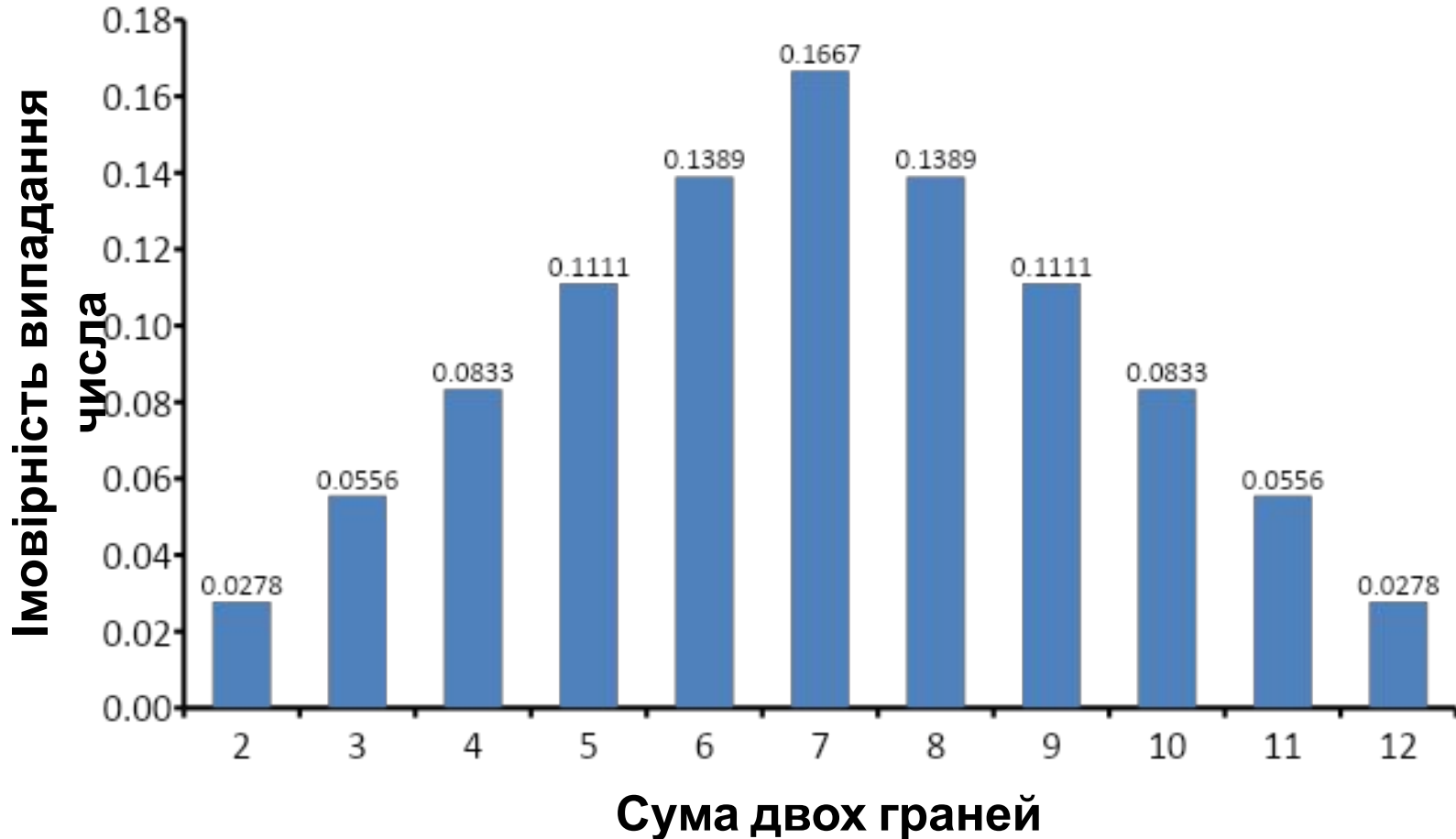
$$P(7) = \frac{6}{36} = \frac{1}{6} \cong 0,1667$$

- Тобто, ви маєте шанс 16,67% викинути 7.
- **Яка імовірність випадання 2 і 12?**
- Числа 2 і 12 мають найменше комбінацій випадання, а отже і найменшу імовірність, яка дорівнює:

$$P(2,12) = \frac{1}{36} \cong 0,0278$$

- Ваші шанси викинути 2 або 12 становлять 2,78 %.

Розподіл імовірностей для двох кубиків

Випадкові величини

- **Випадкова величина** це величина для якої, ми не можемо заздалегідь вказати значення, які вона прийме, хоча, з іншого боку, множина її можливих значень вважається відомою.
- Для того, щоб дослідити випадкову величину, потрібно знати ті значення, які вона може приймати, а також як часто, тобто з якою імовірністю вона приймає ці значення.

Випадкові величини

Дискретні

Величина X називається **дискретною випадковою величиною**, якщо

- множина її можливих значень являє собою кінцеву чи нескінченну послідовність чисел $x_1, x_2, x_3, \dots, x_i, \dots$
- та кожна подія $X=x_i$ має певну імовірність p_i
- (події $X=x_i$ називаються *елементарними*)

Прикладом дискретної випадкової величини є величина X , яка визначає:

- кількість випадань "орла" серед N підкидань монети;
- кількість випадань парних чисел

Неперервні

Величина X називається **неперервною випадковою величиною**, якщо імовірність потрапляння її значення в будь-який інтервал (x_1, x_2) може бути представлена у вигляді інтегралу деякої функції $p(x)$:

$$P(x_1 < X < x_2) = \int_{x_1}^{x_2} p(x) dx$$

Прикладом неперервної випадкової величини є величина X , яка визначає:

- діапазон тисків за яких може відбутися розрив трубопроводу високого тиску.

Дискретна випадкова величина

- Будь-яке правило, яке дозволяє знаходити всі імовірності $P(X=x_i)=p_i$ ($i=1,2,\dots$) дискретної випадкової величини X , називається **законом розподілу імовірностей** випадкової величини X .
- Закон розподілу зазвичай задається
  - або формулою, яка виражає імовірності p_i через функцію від x_i ,
  - або таблицею, в якій перераховуються всі можливі значення величини X і їх імовірності:

Можливе значення X	x_1	x_2	$\dots$	x_i	$\dots$
Імовірність	p_1	p_2	$\dots$	p_i	$\dots$

Дискретна випадкова величина

- Якщо випадкова величина X може приймати лише кінцеве число різних значень $x_1, x_2, x_3, \dots, x_i \dots$ то елементарні події $X = x_1, X = x_2, X = x_3, \dots, X = x_i \dots$ утворюють повну групу попарно несумісних випадкових подій, і тому сума їх імовірностей дорівнює одиниці

$$p_1 + p_2 + \dots + p_i = 1$$

- Якщо множина можливих значень величини X нескінченна, то ми замінимо умову вказану вище наступною:
  - Нескінченний ряд $\sum_{i=1}^{\infty} p_i = p_1 + p_2 + \dots$ повинен бути таким, що сходиться, і його сума повинна дорівнювати 1

Неперервна випадкова величина

- У теорії імовірностей часто доводиться мати справу із такими випадковими величинами, можливі значення яких повністю заповнюють деякий інтервал.
- При цьому закон розподілу імовірностей величини X повинен дозволяти знаходити імовірності $P(x_1 < X < x_2)$ потрапляння її значень в будь-який інтервал (x_1, x_2) .
- **Густиною розподілу імовірностей (Probability Density Function (PDF))** величини X називається функція:

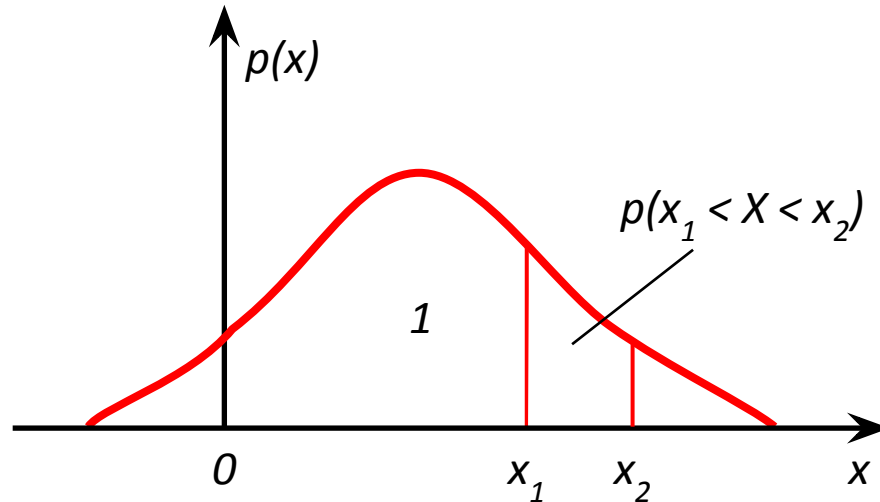
$$p(x) = \lim_{dx \rightarrow 0} \frac{P(x < X < x + dx)}{dx}$$

де $P(x < X < x + dx)$ – імовірність потрапляння величини X у нескінченно малий інтервал $(x, x + dx)$.

Неперервна випадкова величина

- Графік густини розподілу $p(x)$ називається **кривою розподілу імовірностей**.

- Площа криволінійної трапеції на графіку розраховується за формулою: $P(x_1 < X < x_2) = \int_{x_1}^{x_2} p(x) dx$
- Імовірність $P(x_1 < X < x_2)$ дорівнює відношенню площі заштрихованої частини до площі всієї фігури, яка приймається за одиницю

Функція розподілу імовірностей (Cumulative Distribution Function)

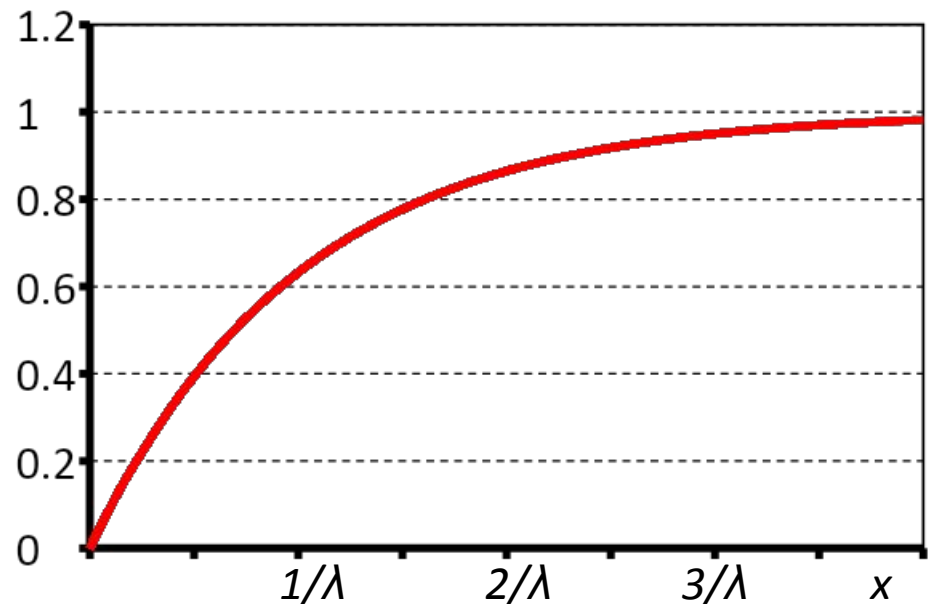
Функцією розподілу імовірності випадкової величини X називається імовірність того, що величина X прийме значення, менше деякого числа x :

$$F(x) = P(X < x)$$

Для неперервної випадкової величини X :

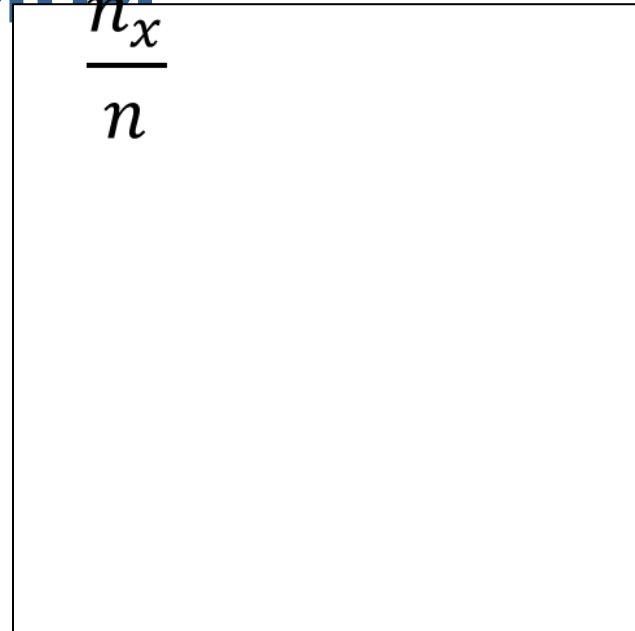
$$F(x) = \int_{-\infty}^x p(x) dx$$

$$F(x) = 1 - e^{-\lambda x} \quad (x > 0)$$

Емпіричний розподіл неперервної випадкової величини

- Весь діапазон можливих значень випадкової величини X розбивається на рівні інтервали.
- Виконуючи серію із n випробувань, які дають емпіричні значення величини X , відмічаються числа n_x потраплянь результатів випробувань у кожний інтервал.
- Емпіричний розподіл неперервної величини X** визначає залежність частот n_x/n
- Відношення площі в гистограмі (як площі прямокутників із рівними основами) пропорційні частотам потрапляння у відповідні інтервали.
- Таким чином, ми отримуємо наближене представлення кривої розподілу випадкової величини.

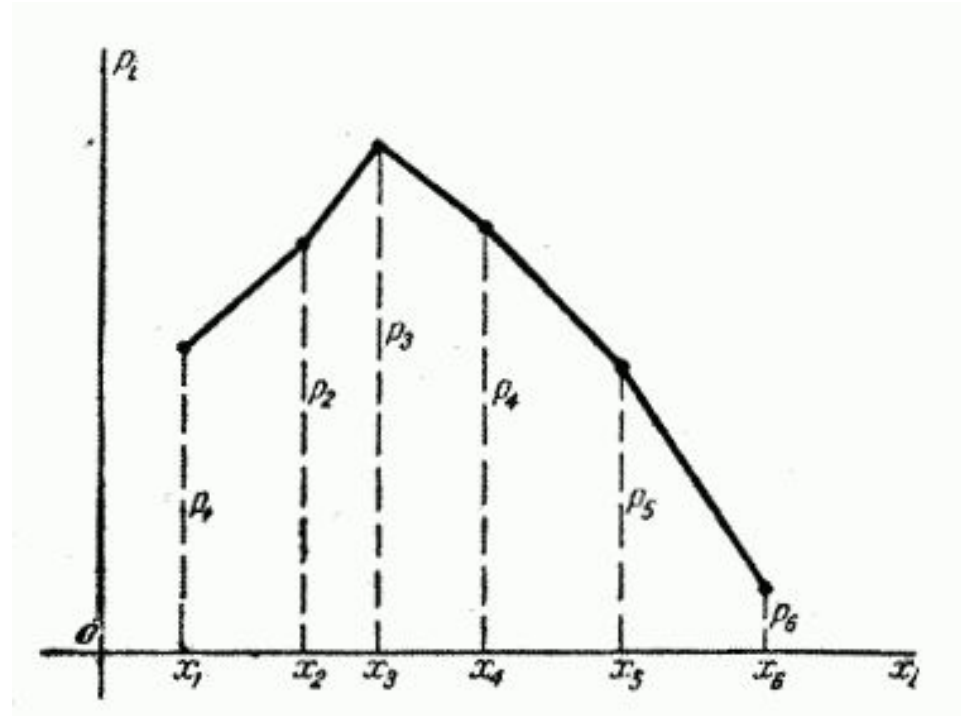
0

X

Емпіричний розподіл дискретної випадкової величини

- Найбільш простою формулою закону розподілу дискретної випадкової величини X є таблиця, в якій перераховані можливі значення випадкової величини і відповідні їм імі

x_1	x_1	x_2	$\dots$	x_n
p_1	p_1	p_2	$\dots$	p_n

- Щоб надати розподілу більш наочний вигляд, часто вдаються до його графічного зображення: по осі абсцис відкладаються можливі значення випадкової величини, а по осі ординат - імовірності цих значень. Для наочності отримані точки з'єднуються відрізками прямих. Така фігура називається **багатокутником розподілу**.